

УДК: 615.224.03:616.12-009.3-009.72

С.В. Широкова²,Т.О. Плащук¹,І.В. Окіпняк¹¹ Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці² Комунальна лікувальна установа "Міська поліклініка №2"

ВПЛИВ БІСОПРОЛОЛУ, КАРВЕДІЛОЛУ ТА ІВАБРАДИНУ НА ПОКАЗНИКИ ВАРІАБЕЛЬНОСТІ СЕРЦЕВОГО РИТМУ В ПАЦІЄНТІВ ІЗ СТАБІЛЬНОЮ СТЕНОКАРДІЄЮ

Ключові слова: бісопролол, карведілол, івабрадин, стабільна стенокардія.

Резюме. Проведено комплексне дослідження хворих із стабільною стенокардією, які отримували відмінні схеми терапії: у групі I (n=30) пацієнти отримували бісопролол, у групі II (n=30) - карведілол, у групі III (n=30) - івабрадин. Отримані результати при первинному візиті порівнювали із показниками осіб контрольної групи (n=30). Під впливом проведеного лікування виявлено співставимий корегуючий вплив на параметри вегетативного статусу, позитивну динаміку рівня ендотеліну-1 та гомоцистеїну у пацієнтів із вказаною формою ішемічної хвороби серця.

Вступ

Антиішемічними препаратами першого ряду для пацієнтів із стабільною хворобою коронарних артерій є β -адреноблокатори [2]. Внаслідок зниження частоти серцевих скорочень (ЧСС) на фоні прийому останніх, подовжується діастола, покращується перфузія міокарда, знижується його потреба в кисні та зменшуються чи зникають ішемічні прояви [4]. Проте, необхідно відзначити, що всі β -адреноблокатори мають побічні ефекти, які обмежують їх використання при цілому ряді супутніх патологій у пацієнтів із ішемічною хворобою серця (ІХС) [6, 7]. З появою нового класу лікарських препаратів, які регулюють іонний натрієвий потік в іf-каналах клітин синусового вузла з'явилися нові перспективи в оптимізації схем лікування хворих з кардіоваскулярною патологією [1, 3, 5]. До інгібіторів іf-каналів належить івабрадин, який знижує ЧСС без шкоди для скоротливої здатності міокарду, електрофізіологічних характеристик провідної системи серця та гемодинаміки. Цей препарат не має побічних впливів, характерних для β -адреноблокаторів: зниження артеріального тиску, погіршення периферичного кровотоку, підсилення бронхообструкції та ін. Вказане дає можливість розглядати препарати цього класу в якості альтернативи β -адреноблокаторам при лікуванні ІХС у певної категорії пацієнтів.

Мета дослідження

Провести порівняльну оцінку використання адреноблокаторів (бісопрололу, карведілолу) та інгібітора іf-каналів (івабрадину) у лікуванні хворих із стабільною стенокардією (СС).

Матеріал і методи

В обстеженні взяли участь 90 пацієнтів із СС II-III функціонального класу (ФК) та 30 практично здорових осіб, співставимих за статтю та віком. Хворі отримували стандартну терапію СС: аспірин ("Bayer AG" 100мг на добу), статини (Мертеніл, "Гедеон Ріхтер" 10 мг на добу), нітрати (Кардікет, "Schwarz pharma" в дозі 10-40 (23,56 $\pm$ 3,27) мг/добу) та додатково бісопролол (Конкор, "Nucomed") в дозі 1,25 - 7,5 (5,41 $\pm$ 1,36) мг/добу - група I, 30 хворих; карведілол (Коріол, "KRKA") в дозі 6,25-12,5 (9,75 $\pm$ 1,69) мг/добу - група II, 30 хворих; та івабрадин (Кораксан, "Servier") в дозі 5-15 (9,81 $\pm$ 2,13) мг/добу - група III, 30 хворих. Пацієнтів обстежували на момент поступлення, моніторували стан гемодинаміки в період перебування на стаціонарному лікуванні (в середньому 11,7 $\pm$ 2,1 днів) та через місяць після призначеного лікування. Крім того, визначали рівень ендотеліну 1 (ЕТ-1) в плазмі крові імуноферментним методом (Moreau P. et al., 1997) та вміст гомоцистеїну (ГЦ) у сироватці крові визначали імуноферментним методом за допомогою наборів Axis Homocysteine EI виробництва Axis-Shield Diagnostics Ltd the Tehnology Park Dundee DD2, XA United Kingdom.

Дослідження варіабельності серцевого ритму (BCP) проводили з використанням апарата "Dia Card" (Солвейг, Україна). Аналізували наступні часові показники: SDNN - стандартне відхилення величин нормальних інтервалів NN протягом 24 год; SDANN - стандартне відхилення середніх значень інтервалів NN за кожні 5 хвилин безперервної реєстрації ЕКГ; rMSSD - стандартне від-

хилення різниці послідовних інтервалів NN; рNN50- відсоток послідовних інтервалів NN, різниця між якими перевищує 50 мс. Спектральний аналіз проводився за допомогою наступних показників: HF - високочастотний компонент спектра (0,15-0,4 Гц), LF - низькочастотний компонент спектра (0,04-0,15 Гц), LF/HF - коефіцієнт симпато-парасимпатичного балансу, TP - загальна потужність спектра.

Математичний аналіз отриманих результатів здійснювали з оцінкою середнього значення та стандартної похибки середнього значення. Вірогідність кількісних показників визначалася методом контролю "нульової гіпотези" з використанням t-критерію Стьюдента (вірогідними вважалися результати з показником $p < 0,05$). Аналіз у двох залежних вибірках при нормальному розподілі масивів проводився з використанням парного t-критерію Стьюдента. При ненормальному розподілі масивів використовувався t-критерій Вілкоксона. У двох незалежних вибірках при нормальному розподілі застосовувався двовибірковий t-критерій Стьюдента, двох незалежних вибірках при ненормальному розподілі - U-критерій Вілкоксона. З метою побудови системи математичного прогнозування проводилося зіставлення корелятивних зв'язків із використанням тестів Спірмена й Пірсона і виведення математичної залежності між основними гемостазіологічними та гемодинамічними показниками, що вивчаються.

Обговорення результатів дослідження

Результати дослідження показників ВСР загалом у обстежених пацієнтів із СС II-III ФК ($n=90$) до початку лікування вказували на підвищення тону симпатичної ланки вегетативної нервової системи, внаслідок чого виявлено зниження значення часових показників SDNN (на 67,34%, $p < 0,001-0,05$), SDANN (на 66,21% $p < 0,001-0,05$), rMSSD (на 29,43%, $p < 0,001-0,05$), рNN50% (на 29,76%, $p < 0,001-0,05$), що свідчить про порушення модулюючих компонентів вегетативної нервової системи в сторону дестабілізації. При первинному обстеженні обраного контингенту хворих встановлено також зміни спектральних показників ВСР. Необхідно зазначити збільшення в раз коефіцієнта симпато-парасимпатичного балансу в порівнянні із особами контрольної групи. При цьому виявлено достовірний прямий кореляційний зв'язок між ЧСС та величиною коефіцієнту LF/HF ($r=0,55$, $p < 0,05$). Встановлено також зворотній кореляційний зв'язок між ЧСС та деякими часовими показниками ВСР (rMSSD ($r = -0,47$, при $p < 0,05$) та рNN 50 ($r=-0,51$, при $p < 0,05$)).

Отже, у всіх обстежених пацієнтів із СС при первинному огляді встановлено відхилення параметрів варіабельності серцевого ритму від показників контрольної групи та визначених рекомендаціями Європейського товариства кардіологів. Регуляція ритму здійснювалась переважно на гуморально-метаболічному рівні, встановлено зниження активності парасимпатичного відділу вегетативної регуляції.

Необхідно зазначити, що при визначенні в обраного контингенту хворих рівнів ендотеліну-1 та гомоцистеїну встановлено їх достовірне ($p < 0,001-0,05$) підвищення ($16,03 \pm 2,58$ пг/мл та $17,54 \pm 2,16$ мкмоль/л відповідно) у порівнянні із показниками контрольної групи ($8,9 \pm 5,6$ пг/мл та $2,09 \pm 0,76$ мкмоль/л відповідно) та прямий кореляційний зв'язок із значенням коефіцієнту симпато-парасимпатичного балансу LF/HF ($r=0,25$, $p < 0,05$ та $r=0,55$, $p < 0,05$ відповідно).

Вважається, що зниження показників ВСР свідчать про порушення вегетативного контролю серцевої діяльності та є несприятливим фактором для прогнозу пацієнтів із СС. Відомо, що одним із центральних механізмів прогресування ІХС є активація нейрогуморальних систем, ренін-ангіотензин-альдостеронової системи, симпатоадреналової системи, які стимулюють розвиток вазоконстрикторних реакцій. Підвищена активність циркулюючих катехоламінів потенціює збільшення ЧСС, що значно збільшує ризик кардіоваскулярної летальності пацієнтів із хворобою коронарних артерій. У ряді досліджень встановлено, що при тахікардії порушується ендотеліальна функція коронарних артерій, збільшується проникливість судинної стінки, що призводить до втрати еластичності судинної стінки та прискоренню розвитку атеросклерозу [4].

Після проведеної терапії виявлено достовірне збільшення часових показників у всіх трьох обстежених групах (табл.1). На фоні прийому бісопрололу встановлено збільшення SDNN на 46,27% ($p < 0,001-0,05$), у хворих на фоні прийому карведілолу - на 46,31% ($p < 0,001-0,05$), івабрадину - на 55,79% ($p < 0,001-0,05$) у порівнянні із вихідними величинами. Найбільшого наближення до показників контрольної групи було досягнуто в пацієнтів групи III ($99,83 \pm 8,28$ мс). Слід зазначити, що спостерігалася статистично достовірна різниця даного показника між групами хворих, які отримували карведілол та івабрадин ($81,56 \pm 7,32$ у порівнянні з $99,83 \pm 8,28$, $p < 0,001-0,05$) після проведеного лікування.

При аналізі спектральних показників після проведеної терапії (табл.2) встановлено достовірне збільшення загальної потужності спектра на

Таблиця 1

Динаміка часових показників варіабельності серцевого ритму в пацієнтів зі стабільною стенокардією

Показники	Групи обстежених хворих						Контроль на група (n=30)
	I група (n=30)		II група (n=30)		III група (n=30)		
	до лікування	після лікування	до лікування	після лікування	до лікування	після лікування	
ЧСС, сер/добу	73,45± 3,72	65,43± 2,23* Δ	72,93± 2,61	69,33± 3,13 Δ#	75,56± 1,32	61,03± 2,26*	63,15± 2,41
SDNN, мс	46,97± 3,4	87,43± 4,01* #	43,79± 5,76	81,56± 7,32* Δ#	44,13± 3,99	99,83± 8,28*	119,35± 5,66
SDANN, мс	34,1± 3,9	76,39± 5,78* #	39,12± 3,11	69,43± 4,34* Δ#	35,97± 6,14	79,88± 5,64* #	115,77± 9,12
rMSSD, мс	21,00± 4,75	29,77± 4,12*	22,53± 2,78	29,65± 2,26* #	20,99± 5,25	30,12± 3,67*	35,43± 3,19
pNN 50, %	5,03± 0,81	8,91± 1,12*	5,99± 2,54	8,64± 1,15*	6,54± 1,78	8,86± 2,13*	9,18± 2,63

Примітки: *-достовірні відмінності в одній групі обстежених до та після проведеного лікування (p<0,001-0,05); Δ-достовірні відмінності між III та іншими групами після проведеного лікування (p<0,001-0,05); # - достовірні відмінності між контрольною групою та обстеженими після проведеного лікування (p<0,001-0,05)

Таблиця 2

Динаміка спектральних показників варіабельності серцевого ритму в пацієнтів зі стабільною стенокардією

Показники	Групи обстежених хворих						Контроль на група (n=30)
	I група (n=30)		II група (n=30)		III група (n=30)		
	до лікування	після лікування	до лікування	після лікування	до лікування	після лікування	
TP, мс ²	1084±71	2098± 96* Δ #	1124±125	2136± 143* Δ #	1785±89	2548± 151* #	3446±108
LF, мс ²	992±79	811±52 #	945±63	890±54#	899±74	845±56#	1040±81
HF, мс ²	302±19	621±37* #	360±46	649±26* #	364±49	689±58*	797±56
LF/HF, ум.од.	2,44±0,26	1,45± 0,19*	2,63± 0,26	1,47± 0,21*	2,49± 0,25	1,45± 0,13*	1,45±0,13

Примітки: *-достовірні відмінності в одній групі обстежених до та після проведеного лікування (p<0,001-0,05); Δ -достовірні відмінності між III та іншими групами після проведеного лікування (p<0,001-0,05); # - достовірні відмінності між контрольною групою та обстеженими після проведеного лікування (p<0,001-0,05)

48,33% (p<0,05) - у пацієнтів групи I, на 47,38% (p<0,05) - у пацієнтів групи II та на 53,43% (p<0,05) відповідно у пацієнтів групи III. Такі зміни відбулися за рахунок збільшення високо-частотної складової спектру. На фоні прийому біспролола HF збільшився у 1,76 раза, на фоні

прийому карведілолу - у 1,81 раза, на фоні прийому івабрадину - у 1,89 раза відповідно. При цьому найбільшого наближення до показників контрольної групи було досягнуто в пацієнтів групи III, що свідчить про більш виражене підвищення активності парасимпатичного відділу на

фоні прийому івабрадину.

Висновки

1. У пацієнтів із стабільною стенокардією виявлено зміни варіабельності серцевого ритму у вигляді зсуву вегетативної рівноваги в бік симпатикотонії, які корелювали із порушенням функціонального стану ендотелію.

2. Бісопролол, карведілол та івабрадин мають співставимі позитивні результати застосування у лікуванні хворих із стабільною стенокардією, зменшують прояви симпатикотонії та ендотеліальної дисфункції.

Перспективи подальших досліджень

За необхідне вбачаємо подальше порівняльне вивчення впливу відмінних схем лікування пацієнтів із різними формами ІХС на вегетативний гомеостаз та ендотеліальну дисфункцію.

Література. 1. Пархоменко А.Н., Лутай Я.М., Іркин О.І. Ефективність і безпека застосування інгібітора І_f-каналів івабрадину у хворого з острым Q-інфарктом міокарда з синусовою тахікардією на фоні терапії блокаторами бета-адренорецепторів // Укр. мед. часопис. - 2012. - № 1 (87). - С. 103-110. 2. Чесникова А.И., Лаврик Е.А., Бедарева И.В. Оценка эффективности применения карведилола и бисопролола у больных с сердечной недостаточностью, перенесших инфаркт миокарда // Кардиоваскулярная терапия и профилактика. - 2008. - Т. 7, № 3. - С. 68-73. 3. Fox K., Ford I., Steg P.G., et al. Ivabradine for patients with stable coronary artery disease and left-ventricular systolic dysfunction (BEAUTIFUL): a randomised, double-blind, placebo-controlled trial // Lancet. - 2008. - Vol. 372, N 9641. - P. 807-816. 4. Remme W.J., Torp-Pedersen C., Cleand J.G., et al. Carvedilol protects better against vascular events than metoprolol in heart failure result from COMET // J. Am. Coll. Cardiol. - 2007. - Vol. 49, N 9. - P. 963-971. 5. Riccioni G., Masciocco L., Benvenuto A., et al. Ivabradine improves quality of life in subjects with chronic heart failure compared to treatment with β -blockers: results of a multicentric observational APULIA study // Pharmacology. - 2013. - Vol. 92, N 5-6. - P. 276-280. 6. Ulu N., Henning R.H., Goris M., et al. Effects of ivabradine and metoprolol on cardiac angiogenesis and endothelial dysfunction in rats with heart failure // J. Cardiovasc. Pharmacol. - 2009. - Vol. 53, N. 1. - P. 9-17. 7. Xu Y. Effects of ivabradine in combination with metoprolol on left ventricle remodelling after Q-wave myocardial infarction with early moderate left ventricle systolic dysfunction // International Journal of Cardiology: Abstracts of World Hypertension League Regional Congress 2011 (03-06 November 2011, Beijing, China) - 2011. - Vol. 152 (Supplement) - P. S55-S56.

ВЛИЯНИЕ БИСОПРОЛОЛА, КАРВЕДИЛОЛА И ИВАБРАДИНА НА ПОКАЗАТЕЛИ ВАРИАбельНОСТИ СЕРДЕЧНОГО РИТМА У ПАЦИЕНТОВ СО СТАБИЛЬНОЙ СТЕНОКАРДИЕЙ

С.В.Широкова, Т.А.Илащук, И.В.Окинник

Резюме. Проведено комплексное исследование больных со стабильной стенокардией, которые получали отличающиеся схемы терапии: в группе I (n=30) пациенты получали бисопролол, в группе II (n=30) - карведилол, в группе III (n=30) - ивабрадин. Полученные результаты при первичном визите сравнивали с показателями контрольной группы (n=30). Под влиянием проведенного лечения выявлено сопоставимое корректирующее влияние на параметры вегетативного статуса, положительную динамику уровней эндотелина-1 и гомоцистеина у пациентов с указанной формой ишемической болезни сердца.

Ключевые слова: бисопролол, карведилол, ивабрадин, стабильная стенокардия.

THE INFLUENCE OF BISOPROLOL, CARVEDILOL AND IVABRADINE ON VALUES OF HEART RATE VARIABILITY IN PATIENTS WITH STABLE STENOCARDIA

S.V.Shirokova, T.O.Ilyashchuk, I.V.Okinnyak

Abstract. Complex investigation of patients with class II - III stable stenocardia administered different treatment schedules was performed. Group I (n=30) patients received bisoprolol as addition to basic therapy, group II - carvedilol (n=30) and group III - ivabradine (n=30). Obtained results during primary visit compared with values of control group subjects (n=30). Decrease of time indices (SDNN (on 67,34%, p<0,001-0,05), SDANN (on 66,21% p<0,001-0,05), rMSSD (on 29,43%, p<0,001-0,05), pNN50% (on 29,76%, p<0,001-0,05)), decrease of general power of spectrum (TP) at the expense high-frequency component were established; that points on shift of vegetative homeostasis to sympatycotonia. Matching correcting influence over parameters of vegetative status, positive dynamics of endotheline-1 level and homocysteine in patients with mentioned type of stenocardia under influence of administered treatment were detected. Significant increase of TP on 48,33% (p<0,05) - in group I patients, on 47,38% (p<0,05) - in group II patients and on 53,43% (p<0,05) - in group III patients correspondently was established. Maximal approximation to control group values was achieved in patients receiving ivabradine.

Key words: bisoprolol, carvedilol, ivabradine, stable angina.

1 Bukovynian State Medical University, Chernivtsy

2 City polyclinic №2

Clin. and experim. pathol. - 2015. - Vol.14, №1 (51). - P.193-196.

Надійшла до редакції 15.03.2015

Рецензент – проф. О.С. Полянська

© С.В.Широкова, Т.О.Илащук, И.В.Окинник, 2015